

## Hoofdstuk 8

### WERKDOELEN VOOR LEZEN

#### 1 Levensechte leessituaties

*1.1 Levend lezen.* Op veel scholen betekent lezen vaak heel iets anders dan in het gewone leven, het betekent daar namelijk leesles. En in de ene leesles leer je technisch lezen, in de andere expressief lezen, in weer een andere begrijpend of studerend lezen. In het echte leven is lezen heel iets anders. Je leest omdat:

- iemand je aandacht vraagt, een lang verwachte brief, een e-mailtje;
- je wilt weten wat er gisteren in Irak is gebeurd: krant lezen;
- je wilt weten in welke la de kleurpotloden liggen: etiket lezen;
- je moet opzoeken hoe laat de school-tv begint: RTV-gids lezen;
- je de betekenis van een woord kwijt bent: woordenboek lezen;
- je eens een ander toetje wilt maken: kookboek lezen;
- je bent bezig met een werkstuk: in de mediatheek en op internet bronnen raadplegen en informatieve boeken bestuderen;
- je lekker wilt wegdromen: spannend boek lezen;
- je wilt genieten van mooi taalspel: gedichten lezen.

Dat is levend lezen: lezen met een levensecht leesdoel in levensechte leessituaties. En daarbij brengen we kinderen vanaf het begin het besef bij dat lezen en schrijven twee kanten van dezelfde zaak zijn. Juf schrijft tijdens de vertelkring in het klassendagboek wat Irma gezegd heeft, laat dat zien en leest vervolgens voor en vraagt: dit heeft Irma gezegd, klopt dat? Ja, het klopt!

*1.2 Al doende geletterd worden.* Deze opvattingen beheersen het hele leesschrijfproces van ontluikende geletterdheid, via beginnende geletterdheid tot geoefend lezer en schrijver zijn. De werkwijzen en technieken die hierbij toegepast worden zijn velerlei. En eigenlijk zijn ze vrijwel allemaal toepasbaar – op verschillend niveau – in alle bouwen en groepen. In de praktijk zijn er accentverschillen:

- *Ontluikende geletterdheid:* spelen en werken in hoeken; prentenboeken bekijken, beluisteren, lezen; klassendagboek; verteltekstenboek; vrije tekening en tekst met hulp van juf;
- *Beginnende geletterdheid:* dezelfde; en nu gaandeweg zelf vrije tekst/tekening tekenen en schrijven; klassenkrant en schoolkrant; schoolcorrespondentie; zelf boekjes maken; tekstenkring; leeskring.
- *Gevorderd lezer (en schrijver) zijn:* dezelfde; en ook vrije tekst schrijven en illustreren; gedichten schrijven; beginnen met wo-werkstukken te maken.
- *Geoefend lezer (en schrijver) zijn:* dezelfde en ook gedichtenbundels maken; zelfstandig (individueel of als groepswork) wo-werkstukken, boekpresentaties en daarvoor internet, mediatheek, naslagwerken en studieboeken raadplegen.

Al doende maken de leerlingen zich de noodzakelijke leesvaardigheden eigen. Voor veel kinderen is systematische instructie van woordherkenningstechnieken in veilige of nog kleinere stapjes helemaal niet nodig. Ze leren lezen net als praten, lopen en fietsen als vanzelf, soms met vallen en opstaan, of horten en stoten.

*1.3 Leesproblemen.* En voor de kinderen bij wie dat niet zo gemakkelijk gaat, hanteren we een paar vuistregels:

- *Vertrouwen & geduld.* We concluderen niet te snel: dit kind heeft leesproblemen. We geven vertrouwen, hebben geduld. Na een maand kan het opeens veel beter gaan.
- *Spellen & raden.* Een kind dat te veel *spellend* blijft lezen, proberen we meer te laten *raden*. Dat wil zeggen: voorkennis inschakelen, beeldherkenning, contextlezen (zie 2).
- *Raden & spellen.* Kinderen die teveel raden en dreigen een zwak woordbeeld te ontwikkelen, geven we van tijd tot tijd spel oefeningen (leg een kaart met een spleet over de bladzijde, waardoor slechts één woord tegelijk zichtbaar wordt en raden onmogelijk is).
- *Woordherkenningstechnieken.* De kinderen die meer structuur nodig hebben, bieden we cursorisch gerichte oefeningen in de verschillende woordherkenningstechnieken, individueel, een groepje, klassikaal.
- *Gehoor en gezicht.* We observeren goed: mankeert er iets aan het gehoor- of gezichtsvermogen van een zorgkind? Zijn er andere problemen? Dan deskundige hulp inschakelen.
- *Echte leesproblemen.* We hebben een open oog voor kinderen met echte leesproblemen. Bij hen is er meestal meer aan de hand: zwakke mondelinge taalvaardigheid (gebrekkige zinnen, woordvindingsproblemen, geringe woordenschat, weinig begripkennis), praten niet mee in de kring, geen gevoel voor rijm, weinig muzikaal. Deze kinderen hebben voor en naast het (specifieke) leesprogramma een intensieve en brede taalontwikkelingsbegeleiding nodig voor ze aan een specifiek leesprogramma toe zijn.

*1.4 Leesstrategieën & studietechnieken.* Ook de noodzakelijke leesstrategieën en studietechnieken worden niet in aparte uren begrijpend en studerend lezen geïnstrueerd en getraind, maar worden direct gekoppeld aan wo-studies en de voorbereiding van spreekbeurt of boekpresentatie. Dat kan op verschillende manieren: zelfinstruerende werk- en oefenkaarten, individuele begeleiding, groepsinstructie, steeds in nauwe relatie tot de inhoudelijke thematiek die bestudeerd wordt.

Trouwens, kinderen zullen tijdens het werk ook tegen probleempjes aanlopen (hoe pak ik dit aan?) of ontdekkingen doen (zo gaat het veel beter). En de groepsleider signaleert tijdens het observeren van werkende en studerende kinderen effectieve en ineffectieve studiemethoden, of ze komen aan het licht tijdens nabesprekingen. Zorgkinderen krijgen uiteraard extra hulp en aandacht.

*1.5 Taalgenres voor het leesonderwijs.* Hoe stellen we ons levensecht leesonderwijs concreet voor? Zoals in hoofdstuk 4 is aangegeven: door taalgenres te kiezen, in dit geval leesgenres, waarvan we vinden dat we ze onze leerlingen moeten aanbieden en waarbij we ernaar streven dat onze leerlingen ze zo goed mogelijk leren beheersen.

Om een veelzijdige taalontwikkeling te waarborgen is een veelzijdig aanbod nodig, waarbinnen de drie belangrijke taalfuncties aan bod komen. Bij het ene leesgenre ligt het accent op *ordering*, bij een andere op *communicatie*, bij weer een andere op *expressie*.

Maar voor we verschillende leesgenres en bijbehorende leerlijnen gaan bespreken, moet er eerst duidelijkheid zijn over de vraag: hoe en waar komen bij levend lezen de leesvaardigheden aan de orde? Wat is het verschil met de gangbare leesdidactiek?

## **2 Het verband tussen leesgenres en leesvaardigheden**

*2.1 Structuur- of functiegericht?* Strikt genomen komt het hierop neer: het gangbare leesonderwijs is overwegend structuurgericht (a); levend lezen is overwegend functiegericht

(b). Bij (a) worden eerst deelvaardigheden aangeleerd: woordherkenning (heet daar: technisch lezen), daarna leesstrategieën (heet daar: begrijpend lezen) en ten slotte studievaardigheden (heet daar: studerend lezen). Telkens vindt de toepassing plaats, nadat de deelvaardigheden beheerst worden. Het begrijpen van een tekst komt aan pas echt aan de orde als de leesteknik in orde is. Vandaar het onderscheid tussen technisch en begrijpend lezen.

Bij de functiegerichte aanpak, zoals bij levend lezen, bestaat een dergelijk onderscheid niet: lezen betekent vanaf het begin: ordenen, communiceren, expressie. Steeds gaat het om de betekenis en de bedoeling van een tekst. Lezen is begrijpen, informatieve boeken lezen voor een werkstuk is studeren. De vaardigheden die daarvoor nodig zijn worden al doende aangeleerd, de leesinstructie vindt plaats als dat nodig is.

*2.2 Leesvaardigheden en leerlijnen.* Juist omdat de leesvaardigheden bij onze aanpak al doende aangeleerd worden en alleen cursorisch als het nodig is en ter ondersteuning, is het nodig dat we bij de keuze van leesgenres en het opzetten van leerlijnen heel precies aangeven welke vaardigheden waar aan bod komen:

- zo scheppen we duidelijkheid voor onszelf, dat geeft houvast;
- zo bevorderen we het teamoverleg en de doorgaande lijn;
- zo demonstreren we dat we heel goed weten waarmee we bezig zijn, dat zorgt voor zelfvertrouwen.

Die duidelijkheid over de onderliggende (deel)vaardigheden wordt zichtbaar gemaakt in de leerlijnen, in de kolommen: woordherkenning, leesstrategie, studietechniek, literaire vorming.

### **3 De noodzakelijke leesvaardigheden**

*3.1 Woordherkenning.* Vanaf het begin leren we de kinderen zowel radend (voorspellend) als spellend te lezen en verschillende woordherkenningstechnieken te gebruiken:

- CONTEXTLEZEN: op basis van de woordomgeving (het hele verhaal, een illustratie, de zinsbouw) voorspellen wat er komt.
- BEELDERKENNING: uit vormkenmerken zoals woordlengte, herkenning van de eerste letter of lettergreep, door splitsing herkenning van een deel van het woord (raamkozijn) afleiden wat er staat.

*SPELLEN: gebruikmaken van de klanktekenverbinding.*

*3.2 Leeshouding.* Leesmotivatie, leesplezier en leeshouding zijn weliswaar geen echte vaardigheden, ze spelen wel een bepalende rol in het leesproces. Bijvoorbeeld bij het kiezen van een boek: pak je een boek om je lezen het leukste vindt dat er bestaat; of omdat je je even wilt ontspannen; of omdat je je kennis wilt uitbreiden; of omdat je het boek gaat presenteren en tot een oordeel over het boek wilt komen. Zo kunnen we onderscheiden tussen:

- GENIETEND LEZEN. Genieten van een mooi en ontroerend gedicht of een spannend verhaal waarin je kunt wegdromen. Thuis maar ook op school.
- LEERGIERIG LEZEN. Je leest om iets te weten te komen: wat heeft de schoolkrant nu weer te melden? Wat kan ik hierover in de encyclopedie vinden? Wat kan ik over dit onderwerp uit de atlas halen?
- OORDELEND LEZEN. Nog een stapje verder en je vraagt je ook af: klopt het, is het waar, ben ik het ermee eens, vind ik het mooi?

Is de leeshouding beïnvloedbaar, opvoedbaar? Er zijn geen ezelsbruggetjes om kinderen te leren genieten, we kunnen kinderen niet voorschrijven: dit is mooi en dat niet? Waar we wel voor kunnen zorgen is een rijke leesomgeving, met als centraal punt: een leraar die uitstraalt dat lezen leuk, spannend, interessant, eventueel *cool* is.

*3.3 Leesstrategieën.* Leesstrategieën zijn tot op zekere hoogte wel aan te leren vaardigheden. Het begint met de ervaring dat je niet altijd op dezelfde manier leest: een telefoonboek pak je anders dan een roman, een gedicht lees je anders dan een atlas. Maar hoe anders? Welke verschillende aanpakken zijn er en kun je die (beter) leren? We bieden onze de volgende leesstrategieën aan:

- VERKENNEND LEZEN (ook wel zoekend lezen genoemd). Doorbladeren, en aan de hand van titel, ondertitel, paragraaftitels, inhoudsopgave, voorwoord, om vast te stellen of de tekst relevant is voor je doel.
- GLOBAAL LEZEN (ook wel diagonaal lezen genoemd). Bijvoorbeeld de koppen snellen van de krant. Het heel snel doorlezen van een artikel. Kan ook letterlijk: lees alleen de woorden op een diagonaal van een pagina.
- SCANNEND LEZEN. Je ogen over de bladzijde laten glijden (scannen) om snel een woord (of naam) op te zoeken in een tekstgedeelte, of in een woordenboek, of een telefoonboek, in het register van atlas of encyclopedie.
- INTENSIEF LEZEN. Je leest een hoofdstuk uit een leerboek, alinea voor alinea (en vat samen in eigen woorden), paragraaf voor paragraaf (idem) tot het eind, waarna je het geheel samenvat. Dit alles om je de inhoud van een tekst toe te eigenen.
- INDRINGEND LEZEN (ook wel verhaalanalyse genoemd). Je laat je geboeid meeslepen door een mooi boek, maar je houdt tegelijk oog voor de genrekenmerken, de verhaallijn, het vertelperspectief en de opbouw van het boek.
- AANDACHTIG LEZEN (ook wel poëzie-analyse of close reading genoemd): woord voor woord en regel voor regel lezen, proeven, wegen bij het lezen van poëzie.

*3.4 Studietechnieken: informatie verwerven.* Voor het verwerven van informatie worden de volgende studievaardigheden aangeleerd:

- ACTIEVE STUDIEHOUDING: zelfstandig een onderwerp kunnen bestuderen en daarvan verslag mondeling of schriftelijk verslag doen. Je doelgericht en effectief voorbereiden op een
- PROEFWERK, SPREEKBEURT OF BOEKPRESENTATIE.
- BRONNEN. Zelfstandig de weg weten in de mediatheek. Zoeken op internet (google).
- TEKSTVERKENNING: De juiste tekstverkenningprocedure toepassen: de bij de tekstsoort passende leesstrategie hanteren, gebruikmaken van tekststructuur- (bijvoorbeeld: hoofdstukken- en paragrafenindeling) en typografische kenmerken.
- NASLAGWERKEN: alfabetiseren, legenda's, grafieken kunnen snappen

*3.5 Studietechnieken: informatie verwerken.* Er zijn ook studietechnieken die tot doel hebben nieuwe informatie te ordenen en vast te leggen: hoofd- en bijzaken onderscheiden, samenhang tussen tekstonderdelen vaststellen, nieuwe informatie vastleggen.

- ONDERSTREPEN, MARKEREN;
- AANTEKENINGEN MAKEN, SCHEMA'S MAKEN;
- SAMENVATTEN.

*3.6 Literaire vorming.* Een belangrijk doel van ons leesonderwijs is literaire vorming. Dit houdt tevens in de ontwikkeling van het vermogen tot reflectie:

- BOEKVERSLAGEN;
- RECENSIES;
- LEESKRINGEN.

## **4 Accent op ordening**

Bij de leesgenres die hieronder besproken worden, ligt het accent op ordening. Daarbinnen kunnen we nog twee groepen onderscheiden: bij de ene gaat het om alledaagse informatie, bij de andere om schoolse informatie. De scholen maken zelf een keus uit beide groepen.

4.1 Leesgenres *alledaags informatie*. De kinderen kunnen gebruikmaken van of de weg vinden in:

- KOOKBOEK;
- HANDLEIDING bij tekstverwerkingsprogramma, GEBRUIKSAANWIJZING bij een apparaat;
- BIJSLUITER paracetamol, VERPAKKINGSTEKST levensmiddelen;
- ONDERTITELING, FOLDER, TIJDSCHRIFT, RTV-GIDS, KRANT.

Voor twee van deze leesgenres hebben we twee leerlijnen ontwikkeld: een over *kookboek gebruiken* en een over *rtv-gids raadplegen*.

#### 4.1.1 LEERLIJN KOOKBOEK GEBRUIKEN

Werkdoel				
Kinderen kunnen een gerecht bereiden volgens een recept uit een kookboek. (Zie voorbeelden)				
	Fase 1	Fase 2	Fase 3	Fase 4
<b>LEVENSECHTE SITUATIES</b>	1. In de boekenhoek liggen kleuterkookboekjes. 2. Een paar keer per jaar koken ouders of juf met de kinderen. 3. Kook- en eetbegrippen komen spelenderwijs aan de orde.	1. Idem kinderboekjes. 2. Er kan door kinderen regelmatig met hulp van ouders worden gekookt. 3. Idem. Aandacht voor verschillen tussen eigen eetgewoonten en die van anderen.	1. Idem. 2. Zelfstandig koken. 3. Idem + cultuurverschillen. 4. Regelmatig proefkring. Met uitwisseling recepten, receptenboekje aanleggen.	1. Idem + kookboekjes. 2. Idem. 3. Regelmatig proefkring, recepten worden besproken. 4. Idem + aandacht voor biologisch voedsel en vegetarisme.
<b>KOKEN FORNUIS</b>		Onder toezicht.	Idem + meer zelfstandigheid.	Zelfstandig gebruik fornuis.
<b>WOORDENSCHAT</b>	In de loop der jaren krijgen voor de kinderen allerlei kookbegrippen meer inhoud. Moeilijk te zeggen wanneer welke. 1. Koken, stomen, bakken, garen, grillen, sudderen, zeven, beetgaar, afgieten, mengen. Hetzelfde geldt voor eetbegrippen als: 2. Voorgerecht, hoofdgerecht, nagerecht, toetje, groentesoorten, salades, pastasoorten, rijst, aardappelgerechten, vleessoorten, vleeswaren.			
<b>LEVEND REKENEN</b>	1. Zandtafel, watertafel spelen met diverse inhoudsvormen. 2. Experimenteren in meet- en weeghoek. Licht en zwaar.	1. Idem + maatbeker, melkpak, fles, eetlepel. 2. Idem + weegschaal in de klas. Eigen gewicht in kilo's. Wegen n.a.v. thema's. 3. Afwegen bij het koken met ouders.	1-3 Experimenteren en oefenen. 4. Introductie metriek stelsel: liter, deciliter, gram, 100 gram, ons, pond, kg. 5. Afmeten, afwegen volgens recepten.	1-5 Idem + zelfstandig bereiden en koken.
<b>KLOKKIJKEN ook DIGITAAL</b>	Klok in de klas. Juf kijkt gebruikt hem, raadpleegt haar horloge.	Idem + Meer interactie: wie kan zien hoe laat het is? Oefenklok. Spelenderwijs oefenen. Ook bij het koken. Introductie kookwekker.	1. Kinderen kunnen klokkijken. 2. Horloges analoog en digitaal. 3. Oefening en toepassing bij het koken, Zelfstandig gebruik kookwekker. Ook oefening bij dienstregeling bus/trein, gebruik reisplanner.	Idem.
<b>LEESHOUING</b>	Leergierig.	Idem.	Idem.	Idem.
<b>LEES-VAARDIGHEID</b>	Ontluikend. Zie bij leerlijnen <i>Vrije tekst en Mooie boeken</i> .	Beginnend. Zie bij leerlijnen <i>Vrije tekst en Mooie boeken</i> .	Gevorderd. Zie bij leerlijnen <i>Vrije tekst en Mooie boeken</i> .	Geoefend. Zie bij leerlijnen <i>Vrije tekst en Mooie boeken</i> .
<b>WOORD-HERKENNING</b>	Context + beeld (pictogrammen en foto's).	Idem + spellen.	Radend/spellend.	Radend/voorspellend.
<b>LEESSTRATEGIE</b>			Scannend, intensief.	Idem.
<b>ALFABETISEREN</b>	Zie bij <i>Leerlijn Naslagwerken</i> .	Idem.	Idem.	Idem.
<b>SCHOOLEIGEN MATERIALEN LEERLIJNEN, ETC.</b>				

#### 4.1.2 LEERLIJN RTV-GIDS RAADPLEGEN

Werkdoel				
Kinderen kunnen adequaat gebruikmaken van rtv-gids en rtv-overzicht in de krant en kunnen elk gewenst programma opzoeken.				
	Fase 1	Fase 2	Fase 3	Fase 4
<b>LEVENSECHTE SITUATIE</b>	1. Rtv-gids ligt in de leeshoek. 2. Juf zoekt demonstratief de school-tv-programma's op.	1-2. Idem.	1. Idem. 2. Een of twee leerlingen houden om beurten bij wat er te zien/horen is.	1-2. Idem.
<b>WERKVORMEN: KLOKKIJKEN EN DIGITAAL TIJDEN AFLEZEN</b>	1. Klok in de klas. Juf kijkt gebruikt hem, raadpleegt haar horloge. 2. In de speelhoek houten klok, wekker.	1. Idem. Meer interactie: wie kan zien hoe laat het is? Spelenderwijs oefenen.	1. Idem. De kinderen kunnen klokkijken. 2. Horloges analoog en digitaal. Vergelijken. 3. Oefening en toepassing, dienstregeling bus/trein, gebruik reisplanner.	3. Idem + excursie voorbereiden.
<b>ZENDERKENNIS</b>	In de loop der jaren zullen de kinderen in aanraking komen met de namen van zenders en omroepen. Moeilijk te zeggen wanneer welke: <i>Nederland 1,2,3; omroepen als KRO, BNN etc.; kinderzenders zoals Nickelodeon, Kidnet; kinderprogramma's als Zappelin, Klokhuis; commerciële zenders als</i>			

	<i>Rtl 4 en 5, Sbs 6, Net5, Yorin, Veronica; buitenlandse zenders waaronder Marokkaanse en Turkse; educatieve zenders: Discovery, Animal Planet, National Geographic. En natuurlijk Teleac en NOT.</i>			
<b>WERKVORMEN: DAGEN DAGDELEN DATUMKENNIS MAANDEN</b>	1. Ochtendkring: Weer- en datumbord, planbord en takenbord. 2. Verteltekstenboek. Dagdelen en dagen van de week introduceren. 3. Verjaardagskalender.	1-3. Idem. 4. Dagen van de week kennen: liedjes.	1. Ochtendkring: planbord, takenbord. 2. Klassendagboek. 3. Kalender. 4. Werkplan: toepassen dagen van de week.	1-4. Idem. 5. Schoolagenda, eigen agenda.
<b>LEESHOUDING</b>	Leergierig.	Idem.	Idem.	Idem.
<b>LEESVAARDIGHEID</b>	Ontluikende geletterdheid. Zie <i>Levend Lezen</i> . Zie verder bij de leerlijnen <i>Vrije tekst</i> en <i>Mooie boeken lezen</i> .	Beginnende geletterdheid. Zie <i>Levend Lezen</i> . Zie verder bij de leerlijnen <i>Vrije tekst</i> en <i>Mooie boeken lezen</i> .	Gevorderd lezerschap. Zie <i>Levend Lezen</i> . Zie verder bij de leerlijnen <i>Vrije tekst</i> en <i>Mooie boeken lezen</i> .	Geoefend lezerschap. Zie <i>Levend Lezen</i> . Zie verder bij de leerlijnen <i>Vrije tekst</i> en <i>Mooie boeken lezen</i> .
<b>WOORDHERKENNING</b>	Contextlezen+ beeld (pictogrammen en foto's).	Idem + spellen.	Radend/spellend.	Radend/voorspellend.
<b>LEESSTRATEGIE</b>			Verkennd, scannend.	Idem.
<b>STUDIETECHNIEK</b>			Onderstrepen, markeren.	1. Idem + Aantekening in agenda.
<b>TAALBESCHOUWING: BEGRIPSKENNIS</b>	1. Dagdelen: morgen, middag, avond, dag en nacht. 2. Gisteren, vandaag, morgen.	1. Idem + vanochtend, vanmiddag, vanavond. 2. Idem + eergisteren, overmorgen. 3. Zondag t/m zaterdag.	1-3. Idem. 4. Namen van maanden en seizoenen. 5. Krant, dagblad, tijdschrift, rtv-gids, titelpagina, bijlage, kolom.	1-3. Idem + weeknummer. 4. Idem + synoniemen voor seizoenen, aantal dagen per maand. 5. Idem.
<b>SCHOOLEIGEN MATERIALEN LEERLIJNEN, ETC.</b>				

4.2 Leesgenres schoolse informatie. Ook bij de volgende genres ligt het accent op ontwikkeling van de taalfunctie ordening. De scholen maken weer zelf een keus. We streven ernaar dat de leerlingen aan het eind van de basisschool zelfstandig de weg vinden in en een zinvol gebruik kunnen maken van

- HET JUNIOR-WOORDENBOEK (Van Dale) en/of HET BASISWOORDENBOEK (Van Dale),
- DE .....ENCYCLOPEDIË,
- DE KLEINE BOS-ATLAS

en zelfstandig een studieboek niveau groep 7/8 kunnen bestuderen van het niveau

- .....

Er zijn twee leerlijnen in ontwikkeling: een over *het raadplegen van naslagwerken* en een over een *studieboek bestuderen*.

#### 4.2.1 LEERLIJN WOORDENBOEK RAADPLEGEN

**Werkdoel:**

	FASE 1	FASE 2	FASE 3	FASE 4
<b>LEVENSECHTE SITUATIE</b>				
<b>LEESHOUDING</b>				
<b>LEES- VAARDIGHEID</b>	Ontluikend.	Beginnend.	Gevorderd.	Geoefend
<b>WOORD- HERKENNING</b>				
<b>LEES- STRATEGIE</b>				
<b>STUDIE- TECHNIEK</b>				
<b>TAAL- BESCHOUWING</b>				
<b>SCHOOLEIGEN MATERIALEN LEERLIJNEN ETC.</b>				

#### 4.2.2 Leerlijn studieboek bestuderen

**LEERLIJN .....studieboek bestuderen**

**Werkdoel:**

	FASE 1	FASE 2	FASE 3	FASE 4
<b>LEVENSECHTE SITUATIE</b>				
<b>LEESHOUING</b>				
<b>LEES-VAARDIGHEID</b>	Ontluikend.	Beginnend.	Gevorderd.	Geoefend
<b>WOORD-HERKENNING</b>				
<b>LEES-STRATEGIE</b>				
<b>STUDIE-TECHNIEK</b>				
<b>TAAL-BESCHOUWING</b>				
<b>SCHOOLEIGEN MATERIALEN LEERLIJNEN ETC.</b>				

## 5 Accent op communicatie

5.1 *Leesgenres*. Bij de volgende genres ligt het accent op ontwikkeling van de taalfunctie communicatie.

- BRIEVEN: in het kader van de schoolcorrespondentie.
- INVULFORMULEREN. Zowel schoolse (werkbladen, toetsen) als buitenschoolse teksten (deelnameformulier, enquête).

Uit deze groep hebben we *de brief* uitgewerkt in een leerlijn.

### 5.1.1 LEERLIJN BRIEFLEZEN

<b>Werkdoel</b> <i>Kinderen lezen met plezier en interesse de brieven en e-mailberichten van hun correspondentieklas en andere binnenkomende post.</i>
---

	Fase 1	Fase 2	Fase 3	Fase 4
<b>LEVENSECHTE SITUATIES</b>	1. Schoolcorrespondentie.	1. Idem.	1. Idem. 2. Andere post, bijvoorbeeld opgevraagde informatie.	1-2. Idem.
<b>LEESHOUING</b>	Leergierig.	Idem.	Idem.	Idem + oordelend lezen.
<b>LEESVAARDIGHEID</b>	Ontluikend. Juf leest voor. Kinderen lezen tekeningen en namen.	Beginnend. Idem + zelf de post lezen.	Gevorderd. Zelfstandig post lezen.	Geoefend. Idem.
<b>WOORDHERKENNING</b>	Contextlezen en beeldherkenning.	Idem + spellen.	Radend, spellend.	Radend, voorspellend.
<b>LEESSTRATEGIE</b>	Globaal.	Verkennend.	Verkennend en intensief.	Idem.
<b>SCHRIJFASPECTEN</b>	Zie de <i>Leerlijn Brief Schrijven</i> .	Idem.	Idem.	Idem.
<b>STUDIEHOUDING</b>			Actief: gericht op informatie uit correspondentie en andere post.	Idem.
<b>STUDIETECHNIEK</b>			1. Onderstrepen, markeren.	1. Idem. 2. Aantekeningen, samenvatten.
<b>DATUMKENNIS</b>	1. Weer- en datum-, plan- en takenbord. 2. Verteltekstenboek. 3. (Verjaardags-)kalender.	1-3. Idem.	1-3. Idem. 4. Klassendagboek.	1-4. Idem. 5. Schoolagenda.
<b>TAALBESCHOUWING: BEGRIPSKENNIS</b>	1. Wenskaart, post, naam, adres	1. Idem + afzender, brief, envelop, correspondentie.	1. Idem + plaats, datum, aanhef, ondertekening. 2. Soorten brieven en kaarten: persoonlijk, zakelijk, felicitatie, rouw, uitnodiging.	1. Idem + inleiding, kern, afsluiting, layout. 2. Idem + registersverschillen.
<b>SCHOOLEIGEN MATERIALEN LEERLIJNEN, ETC.</b>				

- Uit deze groep hebben we *gedichten lezen* en *mooie boeken lezen* uitgewerkt in leerlijnen.

## 6.1.1 LEERLIJN GEDICHTEN LEZEN

<b>Werkdoel</b>
1. Kinderen vinden gedichten lezen fijn. Ze leren elk jaar een paar gedichten uit het hoofd en durven die voor te dragen.
2. Ze kunnen een aantal dichtsoorten herkennen en kunnen van een gedicht vorm en inhoud bespreken.

	Fase 1	Fase 2	Fase 3	Fase 4
<b>LEVENSECHTE SITUATIES</b>	1. Ochtend-, eindkring openen, sluiten met rijmpje of lied. 2. Tussendoortjes: taalspeltjes, rijmen. 3. Spel- en muziekles: speel- en aftelversjes en liedjes spelen, klappen, rijmpjes opzeggen. 4. Boekenhoek: rijmende luisterboeken.	1-4. Idem. 5. Rijmpje, gedicht voorlezen en voordragen in de leeskring.	1-3. Idem. 4. Gedichtenbundels in boekenhoek. 5. Leeskring: gedichten voorlezen, voordragen, toelichten.	1-5. Idem + bespreking vorm en inhoud.
<b>INHOUDEN EN WERKVORMEN</b>	1. Bakerijmpjes leren en opzeggen. 2. Idem met Spelliedjes, Aftelrijmpjes, Nonsensversjes. 3. Luisterleesboekenhoek.	1-2. Idem. 3. Klassikaal en individueel geschreven gedichten voorlezen. 4. In de boekenhoek en tijdens vrije leesuren gedichten lezen..	1-2. Gedicht leren en voordragen 3. Eigen gedicht voorlezen en toelichten. 4. Idem + gedichten van klasgenoten lezen. 5. Voordracht voorbereiden.	1-3. Idem. 4. Idem. 5. Idem + bespreking van een gedicht voorbereiden en uitvoeren.
<b>LEESHOUING</b>	Genietend van voorlezen.	Genietend.	Genietend. Oordelend.	Genietend (gedicht), leergierig (achtergrondinformatie), oordelend.
<b>LEES-VAARDIGHEID</b>	Ontluikend. Juf leest voor. Rijmlotto's.	Beginnend. Idem + rijmprentenboeken in luisterhoek.	Gevorderd. Zelfstandig versjes, gedichten lezen.	Geoefend. Gedicht interpreteren.
<b>WOORD-HERKENNING</b>	1. Contextlezen en beeldherkenning.	1-2. Idem. 3. Spellend lezen.	1-3. Idem. 4. Radend-voorspellend.	4. Idem.
<b>LEESSTRATEGIE</b>	Globaal.	Globaal en verkennend.	Verkennend: gedicht zoeken. Aandachtig: gekozen gedicht.	Idem.
<b>STUDIEHOUDING</b>			1. Actief zoeken naar geschikt gedicht. 2. Bronnen: bundels zoeken.	1-2 Idem + achtergrondinformatie over dichter, gedicht, dichtvormen.
<b>STUDIETECHNIEK</b>			Tekstverkenning.	Idem + samenvatten.
<b>SCHRIJF-ASPECTEN</b>	Zie de <i>Leerlijn Gedichten Schrijven</i> .	Idem.	Idem.	Idem.
<b>TAAL-BESCHOUWING LITERAIRE TERMEN</b>	1. Woord, klank, letter, rijm, maat, ritme. 2. Rijmpje, versje, liedje, aftelrijmpje.	1. Idem + zin, regel. 2. Idem + kettinggedicht.	1. Idem + lettergreep, strofe, couplet, dubbelzinnigheid. 2. Idem + haiku.	1. Idem + refrein, binnenrijm, klinkerrijm, alliteratie, beeldspraak, figuurlijke taal. 2. Idem + regels aftelrijmpje, limerick, vrij vers, rondeel, sonnet.
<b>SCHOOLEIGEN MATERIALEN LEERLIJNEN, ETC.</b>				

## 6.1.2 LEERLIJN MOOIE BOEKEN LEZEN

<b>Werkdoel</b>
1. Kinderen krijgen steeds meer plezier in lezen; ze gaan boeken waarderen, zowel naar inhoud als vormgeving; ze ontwikkelen hun persoonlijke smaak voor genres, schrijvers en illustratoren.
2. Ze lezen jaarlijks zoveel als ze willen en kunnen, waaronder minimaal 3 boeken uit de literaire canon (zie: Bijlage 6).
3. Ze leren hun leeservaringen te verwoorden en te delen met anderen, mondeling en schriftelijk: navertellen, boekpresentatie in de leeskring (zie verder <i>Leerlijn Boekpresentatie</i> ), boekverslag en recensie.

	Fase 1	Fase 2	Fase 3	Fase 3
<b>LEVENSECHTE SITUATIE</b>	1. Voorleeskring. 2. Prentenboeken in de leesluisterboekenhoek.	1. Idem. 2. Idem + boekjes lezen. 3. Leeskring.	1. Idem. 2. Lezen in de boekenhoek. 3. Idem.	1. Idem. 2. Idem. 3. Idem.
<b>LEESHOUING</b>	1. Genietend lezen. 2. De leraar straalt dat uit bij het voorlezen. Ze vertelt, laat zien wat ze mooi, grappig, droevig vindt. 3. Schrijver op school.	1-3 idem. 4. Meedoen aan kinderboekenweek.	1. Idem + leergierig lezen. 2. Idem+ informatie over de schrijver, eigen leeservaringen. Meedoen aan kinderjury kinderboekenweek. 2-4. Idem. 5. Betrek de kinderen bij aanschaf van nieuwe boeken.	1. Idem + oordelend lezen.. 2-5. Idem. 6. Leraar introduceert leesverslag en recensie + beoordelingscategorieën: stijl, fantasie, realisme, humor, spanning, plot, diepgang, karakters hoofdpersonen.
<b>LEESVAARDIGHEID</b>	Ontluikend. Juf of meester leest voor. Verkennen lettermateriaal.	Beginnend. Idem + zelf prentenboek lezen.	Gevorderd. Zelfstandig boek lezen.	Geoefend. Idem.
<b>WOORD-HERKENNING</b>	Contextlezen, beeldherkenning.	Idem + spellen.	Radend, voorspellend en waar nodig spellend.	Radend, voorspellend.
<b>LEESSTRATEGIE</b>	Verkennend, globaal.	Idem + indringend.	Indringend.	Idem.

<b>STUDIEHOUDING</b>		1. Actief: voorbereiding navertellen.	1. Idem leeskring. 2. Bronnen raadplegen.	1. Idem. 2. Idem.
<b>STUDIETECHNIEK</b>			1. Aantekeningen maken van informatie. 2. Boek samenvatten. 3. Schema opzet leeskring.	1-3 Idem. (4. Leesverslag schrijven 5. Recensie schrijven.) In aparte leerlijn uit te werken.
<b>LEESERVARINGEN DELEN</b>	1. In de voorleeskring samen met juf of meester leren navertellen. 2. Navertellen eigen ervaringen van de boekenhoek.	1. Idem. Zelfstandiger, zonder ondersteunende vragen. 2. Idem + beginnende reflectie op genre en compositie.	1/2. Getweeën een leeskring voorbereiden: iets over auteur en illustrator, samenvatting verhaal, reflectie op genre en compositie.	1/2. Idem. Zelfstandig. + Leiden nagesprek met voorbereide vragen. 3. Een kort leesverslag. 4. Een recensie.
<b>TAALBESCHOUWING: LITERAIRE TERMEN</b>		1. Genre-aanduidingen: verhaal, prentenboek, sprookje. 2. Echt gebeurd of niet. 3. Compositie: hoofdstuk, hoofdpersoon, afloop.	1. Idem + historisch verhaal, avonturenroman. 2. Idem + termen realistisch en fantastisch, historisch, humoristisch. 3. Idem + bijfiguren, dialoog.	1. Idem + SF, toekomstroman, thriller, psychologische roman. ik-boek, dagboekverhaal, hij/zij-verhaal. 2. Idem + karakters, strekking. 3. Idem + climax, flashback, plot, stijl.
<b>SCHOOLEIGEN MATERIALEN LEERLIJNEN, ETC.</b>				

## 7 Taalbeschouwingsaspecten

Afhankelijk van de genrekeuzen die een schoolteam heeft gemaakt, wordt vervolgens afgesproken welke terminologie wordt aangeboden en aangeleerd.

- ALLEDAAGSE INFORMATIE. Bijvoorbeeld m.b.t. de krantvoorpagina, bijlage, katern, (hoofd)artikel, rubriek, redactie, journalist, persbureau, kop, tussentitel, cursief, vet.
- SCHOOLSE INFORMATIE. Bij naslagwerken: register, legenda. Bij andere informatieve teksten: inhoud, hoofdstuk, paragraaf, titel, tussentitel, alinea. Lay-out-termen: hoofdletter, kapitaal, klein, vet, cursief.
- MOOIE BOEKEN. Literaire begrippen. Bijvoorbeeld genre-aanduidingen: sprookje, roman, SF, historisch verhaal, realistisch, fantastisch. Compositie-begrippen: hoofdstuk, climax, afloop, hoofdpersoon, bijfiguren, flash back.
- GEDICHTEN. Poëziebegrippen. Bijvoorbeeld genres: elfje, haiku, limerick, rondeel, stapel- en kettinggedicht, vrij gedicht. Rijmsoorten: eindrijm, klinkerrijm, alliteratie, binnenrijm. Beeldspraak, letterlijk, figuurlijk, dubbelzinnig, strofe, couplet, ritme, maat.

## 8 Naar een canon van mooie boeken

Over nut en noodzaak van canonvorming kunnen we kort zijn<sup>1)</sup>: het gaat hier over de cultuuroverdrachtstaak van de school. Tot ons gemeenschappelijk culturele erfgoed behoren ook boeken.

Allereerst boeken met titels, personages en gebeurtenissen die vastliggen in ons collectief geheugen, de klassiekers dus. Boeken waarvan titel (*De laatste der Mohikanen*) of hoofdpersoon (*Don Quichot*) spreekwoordelijk zijn geworden. Boeken die de eeuwen door gelezen en herlezen zijn, naverteld voor kinderen, bewerkt tot stripverhaal, toneel, opera, musical en film. Boeken die ook beeldende kunstenaars geïnspireerd hebben tot beelden en schilderijen. Kortom. Boeken uit de wereldliteratuur, in bewerking voor kinderen.

En dan zijn er natuurlijk ook oorspronkelijke kinder- en jeugdboeken uit eind 19<sup>de</sup>, begin 20<sup>ste</sup> eeuw die al de status van klassieker genieten. Buitenlandse als *Alice in wonderland* en *Alleen op de wereld*, maar ook Nederlandse als *Afke's tiental* en *De scheepsjongens van Bontekoe*.

En ten slotte, de toppers uit de hedendaagse kinderliteratuur, boeken uit de laatste vijftig jaar. Boeken die voor ons gevoel alles in zich hebben om blijvers, klassiekers te worden. In bijlage doen we een eerste voorstel tot canonvorming.

**Noten**

1) Zie daarvoor hfst 2.7 en 7.6